

**Projekta „Es piecus gadus ES”
ziņojums
par izmaiņām līdzdalības politikā pēc Latvijas
iestāšanās Eiropas Savienībā un ieteikumi
situācijas uzlabošanai**

**Biedrība *Latvijas Pilsoniskā alianse*
Rīga 2009**

Ziņojumu veidoja autorkolektīvs

Ausma Pastore

Rasma Pīpiķe

Inta Šimanska

Ziņojums pieejams latviešu un angļu valodās.

Ziņojums ir publiski pieejams biedrības „Latvijas Pilsoniskā alianse” mājas lapā www.nvo.lv un tas ir iesniegts Valsts kancelejā, Latvijas Republikas Ārlietu ministrijā, Latvijas Republikas Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijā, Latvijas Eiropas Parlamenta deputātiem, Eiropas Komisijas Pārstāvniecībai Latvijā, Eiropas Komisijas Komunikācijas ģenerāldirektorātā un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejā.

Ziņojuma veidošanu finansiāli atbalsta

Eiropas Komisijas Pārstāvniecība Latvijā

EIROPAS KOMISIJAS
PĀRSTĀVNICĪBA LATVIJĀ

un

Sabiedrības integrācijas fonds

Ziņojums tapis projekta „Es piecus gadus ES – es pats, es pašvaldībā, valstī un Eiropas Savienībā” ietvaros, ko īstenoja biedrība *Latvijas Pilsoniskā alianse* sadarbībā ar Eiropas Komisijas Pārstāvniecību Latvijā un Sabiedrības Integrācijas fondu. Projekta mērķis ir palīdzēt Eiropas Savienības institūcijām apzināt izmaiņas, kas Latvijas iedzīvotāju dzīvē notikušas pēc Latvijas iestāšanās ES.

SATURS

Priekšvārds	5
Ievads	6
Iedzīvotāju redzējums par izmaiņām Latvijā. Ieteikumi	8
1. Ekonomiskā attīstība un iedzīvotāju labklājība	8
2. Valsts ārējā drošība un aizsardzība.....	12
3. Latvijas tautas kultūra un identitāte, valstiskā neatkarība	14
4. Sociālā aizsardzība, veselības saglabāšanas iespējas.....	16
Līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā	18
Secinājumi un ieteikumi.....	23

SAĪSINĀJUMI

Ad hoc	Īpaši kādam notikumam
ASV	Amerikas Savienotās valstis
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam
EP	Eiropas Parlaments
EVAK	Eiropas veselības apdrošināšanas karte
MK	Ministru kabinets
NATO	Ziemeļatlantijas līguma organizācija
NVO	Nevalstiska organizācija
PSRS	Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
Nord Stream	Gāzesvads, kas nodrošinās gāzes piegādi Vācijai no Krievijas

PRIEKŠVārds

Biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse” (eLPA) ir pateicīga visiem diskusiju dalībniekiem gan reģionos, gan Rīgā, kā arī izsaka pateicību visiem reģionālajiem partneriem, kas organizēja reģionālās iedzīvotāju un nevalstisko organizāciju diskusijas – Alūksnē, Daugavpilī, Jelgavā, un Ventspilī, bez Jūsu palīdzības mums būtu neiespējami apkopot informāciju, kas atrodama šajā ziņojumā. Vēlamies izteikt paldies arī Latvijas Republikas Ārlietu ministrijai, kas deva iespēju diskusijas Rīgā īstenot ministrijas viesmīlīgajās telpās.

eLPA ir pateicīga arī Eiropas Komisijas Pārstāvniecībai Latvijā un Sabiedrības integrācijas fondam par sniegto atbalstu projekta īstenošanas gaitā, kā arī izsaka pateicību visai projekta komandai no Alianses par veiksmīgi īstenoto projektu, kura galvenais uzdevums bija noskaidrot iedzīvotāju viedokļus par Eiropas Savienības ietekmi uz katra ikdienas dzīvi. Tas nu ir paveikts un eLPA nodod šo ziņojumu Jums, lai Jūs - politiķi, ierēdņi un amatpersonas varētu veikt savu darbu un veidot politiku, kas atbild uz iedzīvotāju vajadzībām un interesēm.

Laba vēlējumiem,

Rasma Pīpiķe
Direktore
Biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse”

IEVADS

Ziņojuma mērķis ir atspoguļot iedzīvotāju redzējumu par izmaiņām – pozitīvām un negatīvām, kas notikušas Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā (ES), uzsvērt, kā vērsties pret negatīvo izmaiņu sekām, izšķirot individuālo, pašvaldības, Ministru Kabineta, Saeimas un ES institūciju atbildību, un norādīt uz izmaiņām līdzdalības politikā, konstatēt problēmas un sniegt ieteikumus situācijas uzlabošanai.

Ziņojums balstīts uz projekta „Es piecus gadus ES - es pats, es pašvaldībā, valstī un Eiropas Savienībā” septiņu diskusiju laikā paustajiem iedzīvotāju un nevalstisko organizāciju pārstāvju viedokļiem, kuru īstenoja biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse”. Vienlaikus eLPA mājas lapā tika ievietoti 10 interaktīvi jautājumi par labklājību, līdzdalību lēmumu pieņemšanā, ekonomiku, kas deva iespēju gūt plašāku priekšstatu par Latvijas iedzīvotāju uzskatiem par izmaiņām pēc valsts iestāšanās ES. Ziņojums tiks iesniegts gan Latvijas valdībai un parlamentam, gan ES institūcijām.

Projekta „Es piecus gadus ES” ietvaros diskusijas notika no 2008. gada decembra līdz 2009. gada maijam. Četras diskusijas notika Alūksnē, Jelgavā, Daugavpilī un Ventspilī. To mērķis bija apzināt iedzīvotāju domas par izmaiņām viņu dzīvē pēc iestāšanās ES, viņu priekšstatus par to, kas ir uzlabojies, kas kļuvis sliktāk, šo izmaiņu cēloņus, kā arī iespējamus risinājumus individuālā, pašvaldības, valsts un Eiropas Savienības līmenī. Reģionālajās diskusijās piedalījās 65 dalībnieki, tajās bija pārstāvēti skolēni, studenti, pensionāri, uzņēmēji, nevalstisko organizāciju aktīvisti, pašvaldību deputāti, latvieši un cittautieši.

Trīs diskusijas notika Rīgā un pulcēja pilsoniskās sabiedrības pārstāvjus – nevalstiskās organizācijas (NVO) un pašvaldību, valsts pārvaldes darbiniekus kā arī Saeimas deputātus un Eiropas Parlamenta deputātu kandidātus. Diskusiju mērķis bija izziņāt NVO aktīvistu un pašvaldību, valsts pārvaldes un ES deputātu kandidātu viedokļus par izmaiņām sabiedrības līdzdalībā politikas veidošanā pašvaldību, valsts un Eiropas Savienības līmeņos. Katrai no diskusijām tika izstrādāta un pielietota atsevišķa metodika. Diskusijās Rīgā piedalījās 95 dalībnieki. Kopumā diskusijās piedalījās 160 dalībnieki, no kuriem 86 NVO pārstāvji, 16 pašvaldību darbinieki un deputāti, 28 valsts pārvaldes un parlamenta pārstāvji, un 2009. gada Eiropas Parlamenta deputātu kandidāti (13).

Ziņojuma pirmajā daļā sniegts reģionālajās diskusijās pausto iedzīvotāju viedokļu kopsavilkums par izmaiņām Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā, kā arī redzējums par ieteicamo rīcību situācijas uzlabošanai indivīda, nevalstisko organizāciju, pašvaldību, valsts un ES institūciju līmenī.

Ziņojuma otrajā daļā sniegts pārskats par izmaiņām līdzdalības politikā pašvaldību, valsts un Eiropas Savienības institūciju līmeņos, kas balstīts uz nevalstisko organizāciju un visu līmeņu valsts pārvaldes institūciju paustajiem viedokļiem un pieredzēm, kas tika atklāti diskusijās Rīgā.

Ziņojuma noslēgumā sniegti secinājumi par diskusijās paustajiem viedokļiem, kā arī ieteikumi politikas veidotājiem un nevalstiskajām organizācijām līdzdalības politikas uzlabošanai.

Diskusiju metodika un tajās paustie viedokļi, kas apkopoti protokolos, publicēti biedrības „Latvijas Pilsoniskā alianse” mājas lapā www.nvo.lv sadaļā - Projekti. Projekta īstenošanu finansiāli atbalstīja Eiropas Komisijas Pārstāvniecība Latvijā un Sabiedrības Integrācijas fonds.

IEDZĪVOTĀJU REDZĒJUMS PAR IZMAIŅĀM LATVIJĀ. IETEIKUMI

Četrās nodaļās ir sniegts Latvijas reģionu iedzīvotāju viedokļu kopsavilkums par izmaiņām Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā 2004.gadā. Viedokļi tika pausti septiņās diskusijās un tie sniegti par četrām jomām: valsts ekonomiskā attīstība un iedzīvotāju labklājība, valsts ārējā drošība un aizsardzība, Latvijas tautas kultūra, identitāte un valstiskā neatkarība, sociālā aizsardzība un veselības saglabāšanas iespējas. Minētās jomas dažādos forumos plaši tika debatētas pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, tādēļ diskusiju dalībnieku uzdevums bija analizēt pirmsiestāšanās diskusiju materiālus un izvērtēt tos savas šodienas pieredzes kontekstā.

1. Ekonomiskā attīstība un iedzīvotāju labklājība

Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā iedzīvotāji pielāgoja savu darbību konkurencei ES tirgū, lai izmantotu tās priekšrocības, ko sniedz brīva preču, kapitāla un darbaspēka kustība.

Diskusiju rezultāti parāda, ka vairākums iedzīvotāju saskata un novērtē brīvā tirgus kustības priekšrocības, kas izriet no Latvijas dalības ES. Pozitīvi tiek vērtētas iespējas piesaistīt ES finansējumu Latvijas infrastruktūras un lauksaimniecības atbalstam, investēt jauno tehnoloģiju izmantošanā, veikt modernizāciju, celt darba ražīgumu un attīstīt tūrismu un strādāt citās dalībvalstīs, atbalstot tuviniekus Latvijā.

Biedrības *Latvijas Pilsoniskā alianse* mājas lapā (www.nvo.lv) tika ievietoti pieci interaktīvi jautājumi par iedzīvotāju labklājību un ar ekonomiku saistīti aspekti. Viens no pirmajiem jautājumiem bija *Vai pēc iestāšanās ES Tavas ģimenes labklājības līmenis audzis?* (skat.1.diagramma. *Labklājības līmeņa pieaugums*).

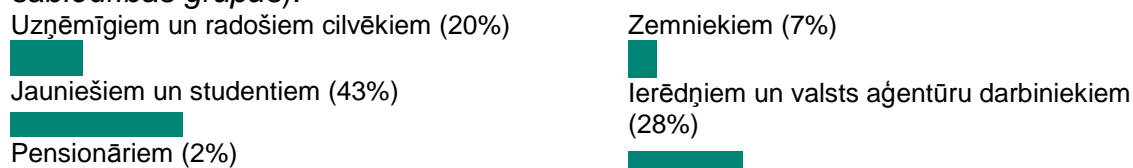

1.diagramma. Labklājības līmeņa pieaugums

Vairums respondentu norāda, ka labklājība individuālā līmenī pēc Latvijas iestāšanās ES, nav augusi. Līdzīgas norādes izriet no diskusijām, jo iedzīvotāji min, ka ienākumi relatīvi aug, taču augstās inflācijas dēļ tas nav jūtams.

Respondenti vienlaikus norāda, ka labklājība ir augusi jauniešiem un studentiem (43%), kā arī uzņēmīgiem un radošiem cilvēkiem (20%). Katrā no septiņām diskusijām vairāki dalībnieki norādīja, ka lielākais ieguvums ir – pirmkārt, studiju un prakses iespējas jauniešiem ārzemēs un apmaiņas projekti, kā arī iespēja piesaistīt finansējumu modernizācijai un attīstībai konkrētiem uzņēmumiem.

Vienlaikus atspoguļojas skepse par ieguvējiem no iestāšanās ES, norādot, ka labklājība augusi ierēdņiem – 28% (skat.2.diagramma. *Labklājības pieaugums sabiedrības grupās*).

2.diagramma Labklājības pieaugums sabiedrības grupās

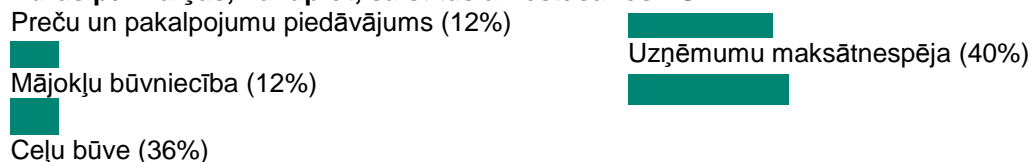
Vienlaikus ar PAREX bankas pārņemšanu valsts pārvaldībā procesu norisi un iedzīvotāju trauksmi, ņemot vērā publiskās diskusijas par ekonomisko krīzi valstī, respondenti sniedza pesimistiskas atbildes uz citiem ekonomikas rakstura jautājumiem. Absolūts vairākums norādīja, ka vienīgā izmaiņa, kas notikusi individuālā līmenī (skat.3.diagramma. *Izmaiņas individuālā līmenī*) ir „mazāk ēdam” (86%) un kopienas līmenī (4.diagramma. *Izmaiņas kopienas līmenī*) – „uzņēmumu maksātspēja” (40%).

Kā iestāšanās ES mainījusi Tavu, Tavas ģimenes dzīves veidu?

3.diagramma. Izmaiņas individuālā līmenī.

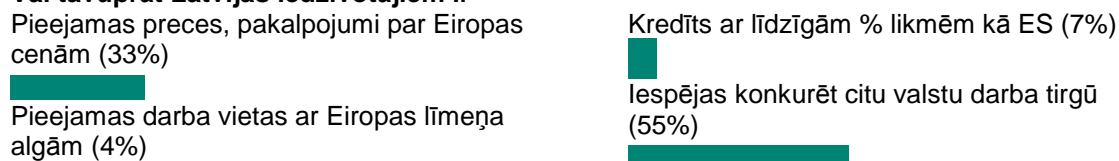
Kuras pārmaiņas, Tavuprāt, saistītas ar iestāšanos ES?

4.diagramma. Izmaiņas kopienas līmenī.

Respondentiem tika piedāvāts atbildēt uz jautājumu raugoties plašākā – ES – perspektīvā (skat.5.diagramma. *Ekonomiskie ieguvumi*). Vairākums jeb 55% respondentu norādīja, ka iestāšanās ES ir devusi iespēju konkurēt citu valstu darba tirgū (aspekts, kas tika minēts katrā diskusijā). Aptauja parāda, ka pozitīvi tiek vērtēts, ka precēm un pakalpojumiem ir Eiropas cenas, tomēr diskusijās negatīvi tiek vērtēta preču un pakalpojumu cenu pielīdzināšanās ES-15 līmenim, kas izriet no energoresursu augstajām cenām un nodokļiem ES, bet iedzīvotāju maksātspēja nav augusi. Tā kā iegūtā informācija ir pretrunīga, bez dziļākas analīzes nav iespējams noteikt norišu saistību.

Vai tavuprāt Latvijas iedzīvotājiem ir

5.diagramma. Ekonomiskie ieguvumi.

Jāuzsver, ka aptauju rezultāti liecina par noteiktām iezīmēm nevis atspoguļo sabiedrības kopējo viedokli, jo iegūtie dati nav reprezentatīvi.

Turpinot analizēt diskusijās iegūto informāciju, jānorāda, ka iedzīvotāji pauda nožēlu, ka pēc iestāšanās ES Latvija „zaudējusi” tādas tradicionālas nozares kā cukura ražošana un piekrastes zveja. Arī Latvijas lauksaimniecības produkcijas ražotāji nespējot konkurēt ar ES-15 ražotājiem, jo pēdējiem ir:

- salīdzinošas priekšrocības klimata ziņā;
- apgūtas efektīvas ražošanas, pārstrādes u.c. tehnoloģijas;
- lielākas subsīdijas kā Latvijas zemniekiem.

Vienlaikus diskusiju dalībnieki minēja, ka negatīvi vērtējams tas, ka Eiropas Savienības atbalstītajos projektos ļauns iegādāties ES valstīs ražotas tehnoloģijas, nevis konkurētspējīgu citu valsts ražojumus. Tika atzīmēts, ka ES subsīdiju un kompensāciju politika veicina atteikties no lauksaimniecības un citas ražošanas, jo Latvijā ražošana ir dārgāka.

Iedzīvotāji negatīvi vērtē arī ekonomisko sakaru pavājināšanos ar bijušās PSRS republikām – Krieviju, Baltkrieviju, Ukrainu. ES kvalitātes standarti liedz no bijušajām PSRS republikām iegādāties un Latvijā lietot lētākas preces, piemēram, farmakoloģijā.

Pretrunīgi vērtēta brīva darbaspēka plūsma. No vienas puses atzinīgi tiek vērtēta iespēja iegūt izglītību ES valstīs, atrast pēc studijām tālākas karjeras veidošanas iespējas. No otras puses – novērots, ka uz ES valstīm aizbrauc strādāt kvalificēti Latvijas iedzīvotāji (inženieri, skolotāji, mediķi), lai strādātu mazkvalificētu darbu (viesnīcu apkalpojošais personāls, noliktavu strādnieki, lauksaimniecības palīgstrādnieki). Savukārt augsti kvalificēti zinātnieki emigrē uz ASV un citām valstīm ārpus ES, kas negatīvi ietekmē Latvijas darba spēka kvalitāti.

Iedzīvotāji kritizēja Latvijas politikas Eiropas Savienībā, kuri nav panākuši Latvijas iedzīvotājiem labvēlīgus nosacījumus Eiropas tirgū, kā arī Latvijas valdību, kura pārcenšas ES regulu un direktīvu ieviešanā, nostādot Latvijas ražotājus un uzņēmējus, sociālos partnerus salīdzinoši sliktākā situācijā nekā citu ES dalībvalstu ražotājus, kā arī radot nesamērīgus birokrātiskus šķēršļus ES fondu apguvei. Daļa „vainas” jāuzņemas arī pašiem iedzīvotājiem gan neprasmīgi apgūstot ES līdzekļus, gan arī palielinot patēriņu, nevis darba efektivitāti.

Domājot par negāciju cēloņiem, daļa diskusiju dalībnieku izvirzīja „sazvērestības teorijas” – ka dažādu preču (cukurs un gaļa – Dānija, piena produkti – Francija, Vācija, zivju produkti – Vācija, Skandināvijas valstis u.c.) noieta tirgi ir iepriekš sadalīti starp ES-15 dalībvalstīm. Otrkārt, Eiropas Komisijā Latvijas politiķi slēdz Latvijai un iedzīvotājiem nelabvēlīgus darījumus, pašiem vai nelielai cilvēku grupai no tā gūstot materiālu labumu.

Iedzīvotāju ieteikumi

► Individuālais līmenis

- Apsaimniekot īpašumu, izrādīt uzņēmību un iniciatīvu, apgūt ES finansējumu, tādējādi ceļot savu labklājību.
- Kļūt pašnodarbinātiem, radīt un izmantot idejas savas, tuvinieku un kopienas labklājības nodrošināšanai.

- Celt sava darba efektivitāti, izmantojot resursus un attīstot savstarpējo sadarbību.
- ▶ Nevalstisko organizāciju līmenis
 - Iesaistīties starptautiskos nevalstisko organizāciju sadarbības tīklos un sekot līdzi Latvijas un ES politikai.
 - Aizstāvēt un lobēt Latvijas nozaru attīstības intereses.
 - Izdarīt „spiedienu” uz Latvijas politiķiem, lai panāktu līdzvērtīgus nosacījumus Latvijas lauksaimniekiem un ražotājiem salīdzinājumā ar citu ES dalībvalstu lauksaimniekiem un ražotājiem.
 - ▶ Valsts līmenis
 - Izstrādāt ekonomiskās attīstības plānu, mazināt birokrātiju un kontroli, vienkāršot atskaites ES fondu apgūvē.
 - Veicināt pašnodarbinātību un mazo uzņēmumu attīstību, samazinot administratīvos šķēršļus uzņēmumu dibināšanas, darbības un likvidācijas procesā.
 - Attīstīt Latvijas ražotāju konkurētspēju un veicināt ražošanas efektivitāti.
 - Mazināt birokrātiju ES finansējuma apgūvē, kas Latvijā ir lielāka nekā citā valstīs. Šobrīd resursu administrēšana ir dārga arī finansējuma saņēmējiem, tērējot nesamērīgus resursus lietvedībai un grāmatvedībai, pildot normatīvajos aktos iestrādātās prasības, veikt salīdzinošo analīzi ar valstīm, kurās uzticas un paļaujas uz iepriekšējo sadarbības pieredzi, un attiecīgi samazināt administratīvo sistēmu fondu apguvei Latvijā.
 - Panākt Latvijas ekonomikai un iedzīvotājiem izdevīgus nosacījumus, nevis tādi, kas „ērtāki” politiķiem un prasa mazāk darba.
 - Sadarboties ar kaimiņvalstīm ārpus ES, kur tas ir savstarpēji izdevīgi, piemēram, ar Krieviju un Baltkrieviju (transports, stikla šķiedra, kabeļu ražošanas u.c. jautājumos).
 - ▶ Eiropas Savienības līmenis
 - Noteikt vienotas lauksaimnieciskās ražošanas kvotas un subsīdijas visām dalībvalstīm.
 - Paredzēt ES finansējumu ne tikai infrastruktūras, bet arī rūpniecības attīstīšanai.
 - Atvērt visu dalībvalstu darba tirgus Latvijas iedzīvotājiem.
 - Nodrošināt savstarpēji izdevīgus nosacījumus visu dalībvalstu ražotājiem.

2. Valsts ārējā drošība un aizsardzība

Pēdējos piecos gados Latvijā notikušas ievērojamas izmaiņas, kas skar Latvijas ārējo drošību. Latvijas iedzīvotāji ir uzņēmušies līdzatbildību par ES kopējās drošības sargāšanu, gan arī sastopas ar izaicinājumiem, ko rada „atvērtas robežas”. Nozīmīgākā attīstība šajā kontekstā ir Latvijas pievienošanās Šengenas zonai.

Diskusiju dalībnieki norādīja, ka militārās sadarbības ar citām valstīm rezultātā jūtas aizsargāti, jo ir iegūti spēcīgi sabiedrotie. Pie ieguvumiem valsts ārējai drošībai iedzīvotāji norādīja šādus aspektus:

- ES ir stabils ietvars nacionālas valsts pastāvēšanai;
- ir palielinājusies drošības sajūta, ka Latvija netiks iekarota;
- lēmumi tiek pieņemti, visām valstīm vienojoties un rīkojoties kopīga mērķa labā, kas veicina lielāku starptautisko ietekmi;
- Krievija kļuvusi mazāk agresīva pret Latviju;
- Šengenas līgums stiprina ES ārējo robežu. Tā kā Latvijas robeža ar Krieviju ir arī ES ārējā robeža, tās aizsardzībai var izmantot ES finansējumu un citus resursus.

Ārējās drošības kontekstā, visās diskusijās dalībnieki pauda savus vērojumus par Latvijas dalību NATO, uzskatot, ka dalība tajā ir nozīmīga daļa no Latvijas integrācijas Eiropā. Pateicoties Latvijas dalībai NATO, Latvijas armija kļuvusi profesionāla un brīvprātīga – jaunieši nepiedalās militārās misijās pret savu gribu. Arī armijas materiālā bāze uzlabojusies. Piemēram, Alūksnē izveidota kaujinieku skola. Dalība NATO gan prasa ievējamus līdzekļus novirzīt aizsardzības budžetam, taču šos līdzekļus var izmantot arī humāniem mērķiem, piemēram, patriotiskajai audzināšanai un tautas sportam. Diskusiju dalībnieki integrācijas procesus abās organizācijās nenošķīra.

Diskusiju dalībnieki norāda, ka līdz ar pozitīvo attīstību, veidojas jauni izaicinājumi. Aktuālākie izaicinājumi, kas tika minēti ir šādi:

- ne vienmēr ES dalībvalstīm ir vienots viedoklis noteiktos drošības jautājumos;
- pārliecība ka konflikta gadījumā citas ES dalībvalstis atbalstīs Latviju, tomēr nav drošas. Piemēram, dažas no ES-15 dalībvalstīm Gruzijas jautājumā (2008.gada augusts-septembris) iestājās Krievijas interešu pusē;
- Latvija tiek iesaistīta „svešos konfliktos”, tajā skaitā – militāros. Pieaugusi atkarība no ASV. Latvijas armija piedalās militāros konfliktos un to seku likvidēšanā, pat ja tas nav saskaņā ar Latvijas iedzīvotāju pārliecību, lēmumus pieņem Saeima un valdība.
- ir pieauguši terorisma draudi – Latvija tiek uztverta kā daļa no Islāma valstīm naidīgās Rietumu pasaules. Migrācija starp ES dalībvalstīm ļauj Latvijā ieceļot arī radikāli noskaņotiem Islāma ticības piekritējiem.
- pasliktinās vietējā drošība – ekonomiskās situācijas lejupslīde izraisa un pasliktina kriminogēno situāciju (huligānisms, zagšana, laupīšana, nedrošība uz ielas).

Arī par šīs jomas problemātiku diskusiju dalībnieki darba grupās attīstīja idejas, kā viņi paši, pašvaldības, valsts pārvalde un Eiropas institūcijas var uzlabot situāciju.

Iedzīvotāju ieteikumi

► Individuālais līmenis

Valsts drošības stiprināšana

- Izglītēt un informēt bērnus un jauniešus par valsts drošību.
- Veicināt patriotisma audzināšanu ģimenē, skolā, darbā, armijā.
- Mācīties diskutēt, argumentēt viedokli, atrisināt konfliktus.

Vēršanās pret terorismu

- Nosodīt terorismu.
- Starptautiskos projektos skaidrot citu kultūru pārstāvjiem Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret citām kultūrām un konfliktiem kā tādiem.

Iekšējās drošības stiprināšana

- Iesaistīties labdarībā, sniegt atbalstu mazturīgajiem, kā arī tiem, kas nonākuši krīzes situācijā.
- Veidot biedrības drošības veicināšanai.

► Pašvaldību līmenis

- Veicināt patriotisma audzināšanu skolās.
- Izglītēt vietējo sabiedrību par drošības jautājumiem.
- Iesaistīties pārrobežu projektos.
- Attīstīt jaunas sociālās palīdzības formas.
- Atbalstīt darbu ar sociālā riska grupām.

► Valsts līmenis

Valsts drošības stiprināšana

- Politiku izglītošana par valsts aizsardzības un pretterorisma aspektiem.
- Aizstāvēt Latvijas pozīcijas un neiesaistīt Latviju svešos konfliktos.
- Nodrošināt sabiedroto atbalstu iespējamu konfliktu gadījumos, piemēram, ar Krieviju.
- Nebalstīties uz pārliecību, ka citas valstis nāks palīgā, būt gataviem pašiem.
- Nesamazināt darbinieku skaitu robežsardzē.

Vēršanās pret terorismu

- Pilnībā ieviest Šengenas līgumu un nostiprināt ārējo robežu.
- Efektīvi sadarboties ar Eiropolu un Interpolu terorisma draudu novēršanā.
- Atbalstīt jaunsargu kustību.

Iekšējās drošības stiprināšana

- Nodrošināt valsts ekonomisko izaugsmi, iedzīvotāju labklājību.
- Cīnīties ar noziedzību, turpināt probācijas darbu.
- Nesamazināt darbinieku skaitu policijā.
- Aizsardzības budžetu izmantot arī humāniem mērķiem (piemēram, ļaut civilajiem iedzīvotājiem izmantot armijas sporta bāzes).
- Pastiprināt cīņu pret narkotikām.

► Eiropas Savienības līmenis

- Valsts ārējās robežas – īpaši ar Krieviju – stiprināšana.
- Neiesaistīties svešos militāros konfliktos (piemēram, ASV un Irākas konflikts).

3. Latvijas tautas kultūra un identitāte, valstiskā neatkarība

Iestāšanās Eiropas Savienībā bija izaicinājums Latvijas tautas kultūrai un identitātei. Pirmsiestāšanās diskusijās eiroskeptiķi brīdināja par migrācijas pieauguma radītajiem draudiem Latviešu nācijas izdzīvošanai. Tomēr pēdējos piecos gados nav vērojamas kritiskas izmaiņas ne iedzīvotāju nacionālajā sastāvā, ne arī draudi Latvijas valstiskajai neatkarībai.

Pēc diskusiju dalībnieku domām brīva pārvietošanās ES teritorijā (Šengenas līguma priekšrocības), studiju, brīvprātīgā darba iespējas, sadarbības un pārrobežu projekti, pieredzes apmaiņa un darba iespējas ES dalībvalstīs ļauj Latvijas iedzīvotājiem gan parādīt sevi un savu zemi, gan arī būt labāk sagatavotiem „pasaules izaicinājumiem”.

Latvija ir brīvi pieejama un iepazīstama tūristiem. Savukārt, Latvijas iedzīvotājiem ir iespēja nest valsts vārdu pasaulē, piedaloties dažādos mākslas, kultūras un zinātnes projektos, ir plašākas iespēja iepazīt citu tautu kultūru. Rezultātā Latvija ir kļuvusi atpazīstamāka Eiropā un pasaulē, vienlaikus arī citas tautas iepazīst Latvijas kultūru, piemēram, Dziesmu un deju svētkus, Latvijas kultūras dienas dažādās valstīs, māksliniekus, mūziķus un korus. Pie citām pozitīvām izmaiņām iedzīvotāji min:

- būtiski cēlusies latviešu pārliecība par savām spējām;
- cilvēki kopumā jūt lielāku brīvību gan izteikt personisko viedokli, gan kā tautai kopumā;
- izzūd barjeras paaudžu starpā. Paaudzes, arī skolēni un cienījama vecuma ļaudis, mācās cits citu uzklaut, jo visi viedokļi ir svarīgi;
- mazinājušās barjeras komunikācijai ar cilvēkiem vadošos amatos. Atšķirībā no vēsturiskās pieredzes Padomju Savienībā, pašlaik ir iespējams brīvi paust savu, arī atšķirīgu, viedokli;
- etniskajām minoritātēm ir iespējas pilnveidoties. Minoritāšu pārstāvji prot latviešu valodu, neaizmirstot savu dzimto. Cilvēki ar dažādiem uzskatiem atbalsta valsts politiku un valodu, ir minoritāšu skolas, iespējas iegūt izglītību savā valodā. Daudznacionālā skolā jaunieši labi sadzīvo, strīdi mēdz būt starp skolēnu vecākiem;
- pieaudzis vietējais patriotisms.

Līdzīgi, kā citās jomās, diskusiju dalībnieki norādīja uz negatīvām tendencēm. Kā nozīmīgākā minēta, Latvijas iedzīvotāju cenšanās līdzināties citu Eiropas lielvalstu iedzīvotājiem, lai būtu daļa no visa, kas ir Eiropā, tādējādi riskējot zaudēt savu identitāti. Otrkārt, ne vienmēr Latvijas tauta ir vienota. Joprojām krievu tautības cilvēki jūtas diskriminēti, vērojama nicīga izturēšanās pret atsevišķu kultūru (piemēram, krievu) pārstāvjiem. Īpaši aktuāli šie jautājumi bija Daugavpils un Ventspils diskusiju dalībniekiem. Latvijā pastāv diskriminācijas gadījumi pret citu rasu un seksuālās orientācijas pārstāvjiem. Jelgavas diskusijas dalībnieki atzīmēja, ka ekonomisko interešu vārdā tiek aizmirsts par kultūru atšķirībām, preces un pakalpojumi tiek standartizēti, „nonivelēti” un vienādoti. Ceļojot ES dalībvalstīs, ir arvien grūtāk pamanīt nacionālās atšķirības un, piemēram, iegādāties tikai šai valstij raksturīgas preces vai pakalpojumus. Tika pausts viedoklis, ka ilgtermiņā latviešu tauta neizdzīvos (zemais dzimstības līmenis, lielā mirstība). Arī ES nebūšot mūžīgi, tāpēc Latvijai jādomā, kā saglabāt valstiskumu periodam pēc ES.

Iedzīvotāju ieteikumi

- ▶ Individuālais līmenis
 - Kopt nacionālās un patriotiskās vērtības ģimenē.
 - Dažādām tautībām runāt par kopīgo, neuzsvērt atšķirīgo.

- ▶ Pašvaldību līmenis

Pilsoniskas sabiedrības stiprināšanas nolūkā organizēt kopīgus pasākumus starp minoritāšu un latviešu skolēniem no dažādiem reģioniem, piemēram, debašu un dažādu sporta veida turnīrus.

- ▶ Valsts līmenis
 - Atbalstīt nacionālo pašapziņu veicinošus pasākumus, piemēram, Dziesmu un deju svētkus.
 - Neuzspiest valsts valodas apgūšanu un lietošanu „ar varu”.
 - Rast pozitīvu motivāciju valsts valodas apguvei.

4. Sociālā aizsardzība, veselības saglabāšanas iespējas

Kaut arī diskusijas reģionos noritēja laikā, kad Latvijā notika ekonomikas lejupslīde un iedzīvotāju dzīves līmeņa samazināšanās, par šīm tēmām tika izteikti salīdzinoši maz argumenti un ieteikumi. Vairumā gadījumu tajos tika pozitīvi novērtēta Eiropas Savienības ietekme, taču arī dzīves līmeņa kritums tiek saistīts ar Latvijas dalību ES.

Diskusiju dalībnieki atzina, ka Latvijā pēdējos piecos gados ES ietekmē ir notikušas daudzas pozitīvas izmaiņas:

- pilnveidotas apdrošināšanas, pabalstu un pensiju sistēmas;
- ieviesta privāto pensiju fondu sistēma;
- ievērojami uzlabota medicīnas infrastruktūra, slimnīcu aprīkojums, tiek ieviestas modernas tehnoloģijas, paaugstināta ārstu kvalifikācija;
- Latvijas pilsoņiem kļuvuši pieejami medicīnas pakalpojumi arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs, piemēram, pieejamas EVAK kartes;
- uzlabojusies vides pieejamība cilvēkiem ar invaliditāti, pieejamāka informācija par tehniskajiem palīgīdzekļiem;
- sociālās aizsardzības un veselības jomā pavērušās iespējas un pieejams finansējums pieredzes apmaiņai un kvalifikācijas celšanai sociālās aizsardzības jomā strādājošajiem gan nevalstiskajā, gan valsts sektorā;
- NVO, kas darbojas veselības aizsardzības, sociālās palīdzības un labdarības jomās iekļaujas ES sadarbības tīklos, iegūst jaunas zināšanas un pieredzi, kļūst ietekmīgākas, aizstāvot iedzīvotāju intereses un vajadzības arī nacionālajā līmenī;
- sabiedrībai vairāk pieejama informācija par veselīgu dzīvesveidu, sportu, veselīgu uzturu;
- ir pieejams arī ES līdzfinansējums pansionātiem, patversmēm un sociālo darbinieku apmācībām.

Tomēr iedzīvotāji novērojuši, ka pēdējie pieci gadi nav atrisinājuši vai pat radījuši jaunas problēmas:

- ģimenes ārstu sistēma izveidota tā, ka tā neveicina pacientu nokļūšanu pie speciālistiem;
- veselības aprūpe kļuvusi dārgāka;
- zāles kļuvušas dārgākas, jo ir jāiegādājas dārgas licences to ražošanai;
- ārstu kabinetos pat tiek lobētas atsevišķas zāļu ražotāju firmas;
- pensijas neatbilst reālajam dzīves līmenim;
- palielinājusies sociālā nedrošība, bezdarbs, Latvijā notiek nelabvēlīgas demogrāfiskās izmaiņas;
- cilvēkiem ar invaliditāti trūkst tehniskie palīgīdzekļi un ir minimālas darba iespējas, uzņēmumos nav ieviestas kvotas cilvēkiem ar invaliditāti.

Iedzīvotāju ieteikumi

► Individuālais līmenis

Meklēt un iepazīties ar informāciju veselības un sociālās aizsardzības jomā, attīstīt kritisku nostāju pret medikamentu reklāmu, piekopt veselīgu dzīves veidu.

- ▶ Nevalstisko organizāciju līmenis
 - Uzraudzīt politikas veidotājus.
 - Rosināt pārmaiņas ģimenes ārstu sistēmā.
 - Informēt sabiedrību par iespējam veselības un sociālās aizsardzības jomā, par pacientu tiesībām un sociālajām tiesībām.

- ▶ Pašvaldību līmenis
 - Veicināt veselīgu dzīvesveidu un organizēt pasākumus tā nodrošināšanai.
 - Nodrošināt telpas medicīnas aprūpei, aprīkojumu, medicīnas pakalpojumu pieejamību.
 - Atbalstīt uzņēmumus, kuros tiek nodarbināti cilvēki ar invaliditāti.
 - Nodrošināt medicīnas aprūpi tuvāk dzīvesvietai.

- ▶ Valsts līmenis
 - Pārskatīt veselības aizsardzības sistēmu, reformējot ģimenes ārstu institūciju.
 - Veikt pasākumus, kas rada iespējas īsākā laikā uzsākt ES finanšu apgūšanu sociālajā un veselības aizsardzības jomās.
 - Piemērot nodokļu atlaides uzņēmumiem, kas nodarbina cilvēkus ar invaliditāti.
 - Liberalizēt farmācijas tirgu.
 - Piešķirt finansējumu un sniegt cita veida atbalstu uzņēmumiem, kas ražo palīg līdzekļus cilvēkiem ar invaliditāti.

- ▶ Eiropas Savienības līmenis
 - Nostiprināt pacientu tiesību un patērētāju tiesību aizsardzību.
 - Liberalizēt farmācijas tirgu.
 - Samazināt nodokļus ES ražotiem medikamentiem.

LĪDZDALĪBA LĒMUMU PIENĒMŠANAS PROCESĀ

Nevalstisko organizāciju iesaiste politikas veidošanā un īstenošanā visos līmeņos (pašvaldības, ministrijas, Saeima un ES iestādes) ir aizsākusies jau pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā un tā turpinās aktīvi. Nevalstiskās organizācijas gan tiek iesaistītas lēmumu pieņemšanā, gan arī pašas aktīvi rosina iniciatīvas politikas veidošanā, īstenošanā un izvērtēšanā.

Līdzdalība Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanas procesā ir jauna pieredze Latvijas biedrībām un nodibinājumiem, un politiķiem. Nozaru ministriju un Saeimas komisiju līmeņos ir izveidoti NVO iesaistes mehānismi nacionālo pozīciju saskaņošanai, taču, lai tajos līdzdarbotos, abām pusēm – valsts pārvaldei un NVO nepieciešama spēja ātri mobilizēties, jo to saskaņošanai ir atvēlētas tikai dažas dienas un nacionālās pozīcijas tiek klasificētas kā ierobežotas pieejamības informācija. Ministriju pārstāvji atzīst, ka daudzās jomās ir grūti atrast nevalstiskās organizācijas, kas kompetentas par konkrētiem ES politikas jautājumiem.

Vienlaikus Eiropas Savienības politikas veidošanā liela nozīme ir arī nacionālo organizāciju iesaistei ES NVO sadarbības tīklos un platformās. Latvijas gadījumā problēma ir tā, ka valsts tikpat kā nesniedz atbalstu interešu aizstāvības NVO, tām ir grūtības piesaistīt finansējumu dalībai starptautiskos tīklos. Pateicoties sadarbībai starp ES līmeņa NVO apvienībām un Latvijas biedrībām un nodibinājumiem, pārnacionālās organizācijas informē Latvijas NVO par to nostāju un ES politiku kādā jautājumā un tas palīdz Latvijas NVO ietekmēt gan vietējos politikus, gan Latvijas pārstāvjus Eiropas Parlamentā. Arī Latvijas NVO piedalās Eiropas NVO viedokļu formulēšanā. Jāatzīst, ka Latvijā tikai dažas organizācijas spējušas aktīvi aizstāvēt intereses ES tiesību aktu izstrādes procesā. Vairums uzskata, ka šajā procesā ir daudzi atbildīgie un nav skaidrs un pārskatāms līdzdalības un iesaistīšanās process, proti, kam jāsūta viedoklis.

Biedrības *Latvijas Pilsoniskā alianse* mājas lapā tika ievietots interaktīvs jautājums, lai noskaidrotu iedzīvotāju aktivitāti lēmumu pieņemšanas procesā ES līmenī (skat.5.diagramma. *Iedzīvotāju līdzdalība ES lēmumu pieņemšanā*). Lielākā daļa jeb 39% respondentu norādīja, ka individuāli ir ietekmējuši lēmumu pieņemšanu, piedaloties Eiropas Parlamenta vēlēšanās, savukārt 37% norādījuši, ka lēmumus ietekmējuši izmantojot NVO starpniecību, kas stiprina biedrību un nodibinājumu pozīcijas viedokļa pārnesē no sabiedrības grupām uz institūcijām.

Piedaloties Eiropas Parlamenta vēlēšanās
(39%)

Ar NVO starpniecību (37%)

Rakstot ierosinājumus, pretenzijas (0%)

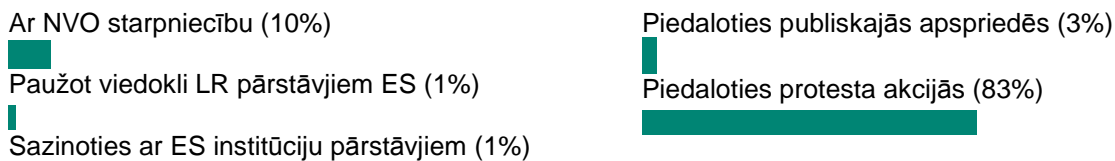
Parakstot petīcijas (11%)

Piedaloties protesta akcijās (13%)

5.diagramma. Iedzīvotāju līdzdalība ES lēmumu pieņemšanā.

eLPA mājas lapā tika ievietots arī jautājums par mehānismiem, kā var pārstāvēt viedokli ES līmenī (skat.6.diagramma. *Līdzdalības mehānismi*). Vairākums atbildēja, ka efektīvākais veids ir dalība protesta akcijās – 83% respondentu. Jāatzīmē, ka jautājums bija ievietots mājas lapā 2009.gada 13.janvāra nedēļā, kad

notika protesta akcija un tam sekojošais grautiņš Vecrīgā pie LR Saeimas. Tas daļēji varētu skaidrot sniegtās atbildes „nemierniecisko” garu. Tomēr vienlaikus jāuzsver, ka daļā no diskusijām dalībnieki norādīja, ka nav iespējams mainīt esošo kārtību un ir vajadzīgi radikāli līdzekļi.

6. diagramma. Līdzdalības mehānismi.

1. Pašvaldības un ministrijas

Iedzīvotāji norādīja, ka pašvaldībās un ministrijās ir grūti izprast atbildību sadalījumu, izstrādātos tiesību aktu vai politikas plānošanas dokumentu projektus un līdzdarbības iespējas. Gan pašvaldību, gan ministriju pārstāvji atzīmēja, ka pieaugusi NVO kapacitāte, ekspertīze un arī neatlaidība, virzot dažādus jautājumus pašvaldību un valsts pārvaldes dienaskārtībā. Arī valsts pārvaldes un pašvaldību „pusē” pieaugusi izpratne par nepieciešamību iesaistīt politikas veidošanā tās grupas, kuras konkrētā politikas iniciatīva ietekmēs. Pēdējie pieci gadi ir pierādījuši, ka pašvaldību un ministriju pārstāvji meklē organizācijas un to viedokļus, organizē diskusijas par nepieciešamajām izmaiņām likumdošanā vai valsts politikā un to sekām kādā no jomām. Diskusiju dalībnieki norādīja, ka arvien biežāk pašvaldības un ministrijas nevis tikai informē par pieņemtajiem lēmumiem, bet arī uzklausa iedzīvotājus un konsultējas par dokumentu saturu to tapšanas procesā. Pēdējo piecu gadu laikā ir novērotas šādas izmaiņas NVO iesaistei lēmumu pieņemšanas procesā:

- ministrijās un pašvaldībās ir izveidotas dažādu nozaru un jomu konsultatīvās padomes;
- NVO tiek iesaistītas darba grupās;
- biedrības un nodibinājumi sniedz atzinumus par grozījumiem likumdošanā un politikas dokumentos;
- pieaugusi savstarpējā uzticēšanās.

Tajā pat laikā gan pašvaldībās, gan ministrijās vērojams, ka sadarbības kvalitāte lielākoties atkarīga no konkrētajiem cilvēkiem, kas savstarpēji sadarbojas. Mainoties atbildīgajiem darbiniekiem, sadarbība jāuzsāk no sākuma pozīcijas, kas ir negatīvs aspekts abu pušu sadarbībai. Ir jautājumi, kas netiek atrisināti, jo NVO pusē nav izpratnes par ierēdņu darba specifiku un atbildības robežām. Savukārt ierēdņi neizprot, ka NVO nav algotu juristu vai citu ekspertu, kuri var atvēlēt laiku nacionālo vai starptautisko dokumentu studēšanai īsā laikā, nav finanšu līdzekļu pilna laika darba dienai, ka piemēram, daudzas sociālās jomas NVO nevar atvēlēt savu interešu aizstāvēšanai tikpat daudz enerģijas un resursu kā ražotāju organizācijas, arodbiedrības vai profesionālās asociācijas.

Iedzīvotāji un valsts pārvaldes pārstāvji minēja, ka līdzdalības mehānismi Ministru Kabineta līmenī ir pozitīvi vērtējami kā labās prakses piemēri. Salīdzinot, pārskatāma un atvērta ir politikas veidošanas sistēma Ministru Kabinētā (atšķirības vērojamas ministriju līmenī) – ir iedibināti līdzdalības mehānismi gan, lai sekotu līdzī un jau izstrādātajiem politikas dokumentiem un tiesību aktiem

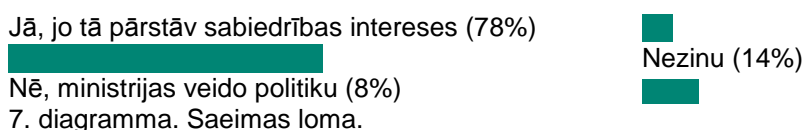
(atzinumu gatavošana un dalība projektu saskaņošanas sanāksmēs), gan arī – jaunu jautājumu iekļaušanai politikas dienas kārtībā – izvirzot problēmu jautājumus MK un NVO sadarbības memoranda padomes sēdēs.

2. Saeima

Jauna dimensija ir Eiropas Savienības politikas jautājumu pievienošana parlamenta nacionālajai dienas kārtībai, kad līdzšinējie ārpolitikas jautājumi kļūst iekšpolitiski. Tādējādi lēmumu pieņemšanas process ir kļuvis sarežģītāks, prasa mobilizāciju laikā, nepieciešama izpratne gan par Eiropas jautājumiem, gan arī dažādo institūciju atbildībām.

Biedrības *Latvijas Pilsoniskā alianse* mājas lapā tika ievietots jautājums: *Vai Saeimai vajadzētu lielākas tiesības ES lēmumu ietekmēšanā?* (skat.7.diagramma. *Saeimas loma*). Jautājuma uzdevums bija noskaidrot respondentu viedokli par Saeimas lomu ES lēmumu pieņemšanas procesā, kur tas tika pretstatīts ministriju līmenim. Vairākums respondentu norādījuši, ka Saeimai ir nepieciešamas lielākas tiesības ES lēmumu pieņemšanā, jo tā pārstāv sabiedrības intereses – 78%.

Jā, jo tā pārstāv sabiedrības intereses (78%)
Nē, ministrijas veido politiku (8%)
7. diagramma. Saeimas loma.

Atbilde	Procenti
Jā, jo tā pārstāv sabiedrības intereses	78%
Nē, ministrijas veido politiku	8%
Nezinu	14%

Saeimas pārstāvji norādīja, ka iedzīvotāji var sniegt priekšlikumus likumdošanas aktiem (saskaņā ar Satversmi) un sekot līdz lēmumu pieņemšanas gaitai dažādās pieņemšanas stadijās. Iedzīvotāji var sekot līdz priekšlikumu izskatīšanas gaitai gan parlamenta mājas lapā, gan sazinoties ar NVO koordinatoriem komisijās, gan sazinoties ar Saeimas deputātiem. Bez tam, Saeimas likumdošanas komisijas var pieaicināt NVO pārstāvjus kā ekspertus dažādu jautājumu izskatīšanai. Ja organizācijām ir pamatoti priekšlikumi likumu grozījumiem un tās spēj pārliecināt deputātus par sava viedokļa pareizību, nav reti gadījumi, kad Saeimas komisija iesniedz priekšlikumus izskatīšanai Saeimā komisijas deputātu vārdā.

Ierēdņi norādīja, ka gan Saeimas, gan Valsts kancelejas pieredze sadarbībai ar sabiedrību politikas veidošanā ir bijusi kā starptautiski atzīstams paraugs un tiek ieteikta arī citām valstīm.

3. Līdzdalības izaicinājumi

Pēdējā diskusija notika Eiropas Parlamenta priekšvēlēšanu laikā, tāpēc īpaši tika pārrunāta NVO un Eiropas Parlamenta deputātu līdzšinējās sadarbības pieredze un radītas idejas tās uzlabošanai pēc vēlēšanām. Kaut arī daži EP deputātu kandidāti minēja piemērus aktīvai sadarbības pieredzei ar Latvijas NVO, bija daudzi priekšlikumi uzlabojumiem nākotnē. Kaut arī vairākas organizācijas un institūcijas minēja pozitīvas sadarbības pieredzi, bija organizācijas, kam bijusi neveiksmīga sadarbības pieredze, kā viena no tām tika minēta EP deputātu mazā atsauce.

Diskusijas dalībnieki minēja, ka nav iespējams ietekmēt norises sabiedrībā. Iedzīvotāji gan varot runāt, tikt pie vārda, taču nopietni neviens vajadzības un priekšlikumus neuzklausā – ne pašvaldības, ne valsts, ne Eiropas Savienības līmenī. Diskusijās bija vērojama abpusēja vilšanās – organizācijas nenovērtējot ierēdņu darbu, kas ieguldīts sabiedrības iesaistē, bet valsts pārvaldes pārstāvji saskata vairākus trūkumus iedzīvotāju grupu interešu aizstāvības jomā:

- organizācijas sniedz savstarpēji pretējus viedokļus;
- NVO viedokļi nav strukturēti;
- netiek sniegti fakti, kas apliecinātu argumentus;
- netiek nodrošināta informācijas atgriezeniskā saite;
- tiek mainīts viedoklis atzinumu saskaņošanas gaitā;
- NVO nav gatavi kompromisiem.

Bieži izskanēja minējumi, ka visos līmeņos nevalstiskajām organizācijām ir grūti un dažkārt neiespējami aizstāvēt sabiedrības vai kādas tās mazaizsargātās grupas intereses pret tām nelabvēlīgiem lēmumiem, ja tie ir ekonomiski neizdevīgi ietekmīgiem politiķiem vai biznesa grupām. Lēmumu pieņemšanas procedūras ļauj, piemēram, Saeimas komisijai noturēt iepriekš neizsludinātu sēdi kāda jautājuma izskatīšanai, Ministru Kabinetā ir iespējams pasludināt kādu projektu par „steidzamu”, vai ierobežotas pieejamības jautājumu un nevalstiskās organizācijas netiek iesaistītas turpmākajā lēmuma pieņemšanas procesā. Līdzīgi vērojumi identificēti pašvaldībās, piemēram, pašvaldība var ielikt laikrakstā grūti ievērojamu sludinājumu par sabiedrisko apspriedi, kas organizēta iedzīvotājiem neērtā laikā un vietā, bet pēc tās laikraksta pirmajā lapā ielikt spilgtu aprakstu par iedzīvotāju mazo ieinteresētību. Līdzīgi tika rīkota tik starptautiski nozīmīga projekta kā „Nord Stream” apspriešana Rīgā, kas Zviedrijā, Somijā un Vācijā izraisīja plašas publiskas debates tā ekoloģiskās un ekonomiskās ietekmes dēļ. Šāda prakse vairo neuzticību un neticību iespējām ietekmēt politikas lēmumus.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Kā liecina diskusijas, iedzīvotāji salīdzinoši labi orientējas Eiropas Savienības jautājumos, spēj analizēt izmaiņas savā dzīvē, kas notikušas pēc Latvijas iestāšanās ES, labprāt uzņemas atbildību par savas labklājības veidošanu un saredz arī pašvaldību, valsts pārvaldes un Eiropas Savienības institūciju atbildības. Kaut arī daži cilvēki tiecas redzēt attīstību Latvijā kategorijās „melns” vai „balts”, meklēt „vainīgos” un saskatīt „sazvērestības”, tomēr visās diskusijās tika izvirzīti izsvērti redzējumi situācijas uzlabošanai. Projekta dalībnieki uzskatīja, ka diskusijas un iespēja tajās veidot savu nostāju un paust viedokļus tiem, kuri pieņem lēmumus pašvaldībā, valstī un Eiropas Savienībā, ir nepieciešama un laba prakse.

Kaut arī lielākā daļa reģionālo diskusiju dalībnieku neorientējas lēmumu pieņemšanas mehānismos valsts pārvaldē un Eiropas Savienībā, tas netraucē veidot skatījumu par ES jautājumiem pēc būtības. Diskusiju dalībnieki gan izvērtēja savu nostāju pirmsiestāšanās diskusiju laikā, salīdzinot to ar šodienas dzīves realitātēm, gan arī atklāja attieksmi pret pašlaik notiekošo Eiropas Savienības iniciatīvu kontekstā.

Diskusijas parādīja, ka cilvēki aktīvi iesaistās un pauž viedokli, ja politikas tiek diskutētas skarot individuālās dzīves norises. Tāda kategorija kā, piemēram, brīva darbaspēka plūsma, labāk tiek izprasta, analizējot savu un līdzcilvēku pieredzi, nekā diskutējot par politikas dokumentu nodaļām, tiesību aktu atbilstīgajiem pantiem vai Eiropas Kopienas tiesas spriedumiem. Tas norāda, ka institūcijām ir nepieciešams izmantot atbilstošu metodoloģiju iedzīvotāju viedokļa uzklaušānā, izvērtēšanā un iestrādāšanā noteiktajos normatīvajos aktos, tādejādi atbildot uz iedzīvotāju vajadzībām.

Ieteikumi institūcijām sabiedrības iesaistes veicināšanā

1. Nodrošināt sadarbības pēctecību starp iesaistītajām pusēm, lai mainoties amatpersonām, tā nebūtu jāuzsāk no jauna.
2. Nepārvērtēt iedzīvotāju un nevalstisko organizāciju lomu un iespējas politikas veidošanā. Iedzīvotāji un organizācijas var sniegt vērtīgus ieteikumus, bet nevar veikt valsts pārvaldes darbu, jo tām ir zināšanas noteiktajā jomā, bet kapacitātes un resursu pieejamības trūkums ir galvenie faktori, kas liedz veikt līdzdalību ilglaicīgi.
3. Nodrošināt līdzdalības iespējas, kas neprasa no iedzīvotājiem un NVO nesamērīgus resursus. Uzsvāru likt uz līdzdalības metodēm, kas balstītas uz uzklaušānu, atsevišķu jautājumu apspriešanu, nevis sarežģītu dokumentu analīzi.
4. Būt pro-aktīviem meklējot pieeju sabiedrības grupu līdzdalības nodrošināšanā.
5. Institūcijām jāievieš mehānismi, kas nodrošina arī to iedzīvotāju grupu viedokļu iestrādi politikas dokumentos, kuras nav organizētas un kurām nav resursu līdzdalības nodrošināšanai interešu aizstāvībai.

6. Nodrošināt resursu pieejamību NVO līdzdalībai politikas veidošanā – tajā skaitā līdzdalībai Eiropas līmeņa nevalstisko organizāciju sadarbības tīklos.
7. Atvēlēt sabiedrības iesaistei adekvāti daudz laika un finanšu resursus.
8. Nepaļauties tikai uz sadarbības mehānismu iedibināšanu, izmantot tos atbildīgi, skaidri identificējot ieviesto mehānismu atdevi.
9. Vērtēt argumentētus iedzīvotāju un nevalstisko organizāciju viedokļus pēc būtības.
10. Nodrošināt efektīvu atgriezenisko saiti, lai nepārslogojot ierēdņus, informētu iedzīvotājus un NVO, kas piedalās apspriedēs, par politikas lēmumiem un to pamatojumu un tālāku procesa norisi.
11. Nodrošināt atklātību un caurspīdīgumu lēmumu pieņemšanā.
12. Izvairīties no tādām lēmumu pieņemšanas procedūrām, kas izslēdz vai apgrūtina sabiedrības iesaisti, piemēram, steidzama jautājuma izskatīšana, iepriekš publiski neizsludinātas sēdes.

■ Ieteikumi biedrībām un nodibinājumiem

1. Apzināt institūciju un ierēdņu atbildības un to robežas savas darbības jomas ietvaros lēmumu pieņemšanā pašvaldībā, ministrijās un Saeimā, kā arī ES institūcijās, tādējādi nodrošinot, ka līdzdalības atdeve ir mērķtiecīga un atbilst konkrētās institūcijas atbildībai.
2. Veidot *ad hoc* vai pastāvīgas biedrību un nodibinājumu sadarbības koalīcijas savās darbības jomās, kā arī iekļauties NVO platformās un starptautisko organizāciju sadarbības tīklos, lai apspriestu viedokļus pirms to paušanas atbildīgajām institūcijām, tādējādi taupot resursus un sniedzot izsvērtus un argumentētus viedokļus.
3. Nodrošināt atgriezenisko saiti ar institūciju pārstāvjiem, atbildot uz valsts pārvaldes institūciju uzaicinājumiem. Arī atbilde, ka organizācija nesniegs viedokli, uzlabo sadarbības kultūru.
4. Atbildīgi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā un motivēti mainīt viedokli pēc lēmuma pieņemšanas.
5. Ieklausīties dažādos viedokļos un būt gataviem mainīt uzstādījumus un meklēt kompromisus, ja diskusiju laikā atklājas jauna informācija un vērā ņemami argumenti.
6. Savstarpēji sadarboties un uzraudzīt valsts pārvaldes institūcijas, lai nepieļautu tādu lēmumu pieņemšanu, kas izslēdz no diskusijām tās sabiedrības grupas, kuras tie būtiski ietekmēs.
7. Veidot un piedāvāt visu līmeņu lēmumu pieņēmējiem pārskatāmu informāciju par NVO pieejamo ekspertīzi dažādos jautājumos.